मन्थन
पुस्तक समीक्षा

वर्ष २
अङ्क १
पूर्णाङ्क ४
साउन, २०६५ (August 2008)

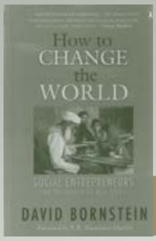

सन्दर्भ परिवर्तनका प्रवर्तकहरूको
समीक्षक : बालाराजु निकु
१

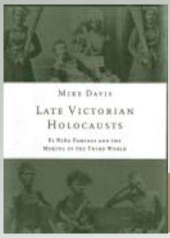

खडेरीको ताण्डव
समीक्षक : कञ्चनमणि दीक्षित
२

रूपले बूढो मनले तन्नेरी
समीक्षक : पस्मा दाहाल
३

संसारै छरछिमेक बनाउने बाकस
समीक्षक : दीपक ज्ञवाली
४

आत्मरतिमा रमाएको गाथा
समीक्षक : जयन्द्र रिमाल
५

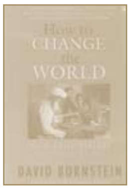

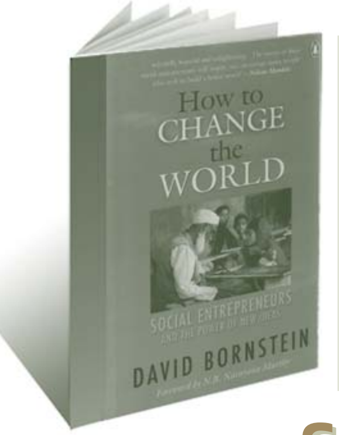

How to Change the World
Social Entrepreneurs and the Power of New Ideas
By David Bornstein
Penguin Books, India, 2005

ISBN: 0-14-303252-6
Pages: 320

१

समीक्षक : बालाराजु निकु

सन्दर्भ परिवर्तनका प्रवर्तकहरूको

सामाजिक उद्यमी र नयाँ विचारको शक्ति

के तपाईं एक नयाँ विचारक बनेर समाज परिवर्तनको वाहक बन्न चाहनुहुन्छ ? यदि आफ्नो विचारले सामाजिक परिवर्तन गरेर अगाडि बढ्न सक्ने विश्वास र साहस गर्नुहुन्छ भने आफ्नो विश्वासलाई अझ मजबुत पार्न डेभिड बर्नस्टेइनको पुस्तक *हाउ टु चेन्ज द वर्ल्ड : सोसल आन्टरप्रेनर्स एन्ड द पावर अफ न्यू आइडियाज* पढ्नु उपयुक्त हुनेछ। पुस्तकले विश्वका विभिन्न सामाजिक उद्यमीहरू र उनीहरूले समाजमा गरेका नवीन कार्यका विवरणहरू प्रस्तुत गरेको छ।

अक्सफोर्ड युनिभर्सिटीले सन् २००४ मा अमेरिकामा पहिलोपल्ट यो पुस्तक प्रकाशित गरेको थियो। एक वर्षपछि सन् २००५ मा पेनगुइन बुक्सले यो पुस्तक भारतमा प्रकाशित गर्‍यो। ३ सय २० पृष्ठको यस पुस्तकले सामाजिक परिवर्तनका लागि योगदान गर्ने विश्वका विभिन्न महिला तथा पुरुषका अनुभवहरूलाई समेटेको छ। बर्नस्टेइनले यो पुस्तक संसारका विभिन्न देशहरूमा सामाजिक समस्याहरूलाई सुधार गर्न जुटेका अशोका फेलोहरूका शृङ्खलाबद्ध अन्तर्वार्तालाई आधार बनाएर तयार पारेका हुन्। अशोका सङ्गठनको स्थापना र सञ्चालनको विवरण पुस्तकको अध्याय २ मा उल्लेख छ।

अन्तर्वार्ताबाट प्राप्त विवरणलाई लेखकले २१ अध्यायमा प्रस्तुत गरेका छन्। अध्याय १८ मा लेखक एउटा सफल सामाजिक उद्यमी बन्न के-कस्ता लेखक सामाजिक उद्यमी हुन कस्ता गुणहरू आवश्यक पर्दछ भन्ने वर्णन गर्दछन् भने अध्याय १६ मा नवीन विचारका संस्थाहरूको कामबारे उल्लेख। सामाजिक उद्यमीहरूको कथा र विषयवस्तुको विश्लेषणले पुस्तक निकै स्तरीय बनेको छ।

युद्ध, आतङ्ककारी आक्रमण, जनहत्या, कर्पोरेट स्क्यान्डल र भ्रष्ट राजनीतिज्ञहरूको दुनियाँमा नेपालजस्तो सङ्क्रमणको शृङ्खलाबाट गुज्रिरहेको आशा र उद्यमशीलताका कथाहरू धेरै उपयोगी र महत्त्वपूर्ण छन्। सामाजिक उद्यमीको अवधारणा समाजको सबै क्षेत्रमा लोकप्रिय बन्दै गइरहेको छ।

सामाजिक उद्यमीहरू त्यस्ता व्यक्ति हुन् जो प्रमुख सामाजिक विषयहरूलाई उठाउँदै आफ्नो काममा निरन्तर लाग्दछन् भन्ने उद्यमी एन. आर. नारायण मुर्तीले पुस्तकको भूमिकामा उल्लेख गरेका छन्।

प्रभावशाली सामाजिक उद्यमीहरूबारे वर्णन गर्दै पुस्तकमा भनिएको छ– "सामाजिक उद्यमी भनेको त्यस्तो धुन चढेको व्यक्ति हो जो समस्यालाई पहिचान गर्दछ र समाधानको नयाँ दृष्टिकोण परिकल्पना गर्दछ। उक्त दृष्टिकोण कार्यान्वयन गर्न, रक्षा र

परिवर्तनको क्रम

स्वाभाविक हो, परिवर्तन । मौसम बदलिरहन्छ । आमाको कोखमा रहेको भ्रूण समय पुगेपछि संसारमा आउँदछ, कालगति, बिरामी, हत्या-हिंसा वा खाद्यशृङ्खलाको नियमबमोजिम प्राण छोड्दछ । मनुष्यबाहेक अन्य प्राणी जगत्मा परिवर्तन र सोसँगै अनुकूल रहने व्यवहारको निर्धारण वंशाणुगत तत्त्वले गर्दछ । फुल पार्ने गुण निर्माण गर्ने व्यवहार चराको वंशाणुगत चरित्र हो, उसले अरू थोक गर्दैन, गर्न जान्दैन । जाडो हुन थालेपछि साइबेरियाका सारस हजारौँ माइल टाढा उडेर पुग्दछन् । साल्मन माछा फुल पार्न आफू जन्मिएकै नदीको माथिल्लो भेगमा पुग्नुपर्ने प्राकृतिक नियमअनुरूप व्यवहार गर्दछ ।

शोच र छनोट गर्न सक्ने क्षमताका कारण मनुष्यजाति यस्तो सीमिततामा रहेन । उसका लागि वंशाणुगत तत्त्व मात्रै परिवर्तनसँग अनुकूल रहने आधार भएन : प्रविधिले विकल्प खोल्यो । हजारौँ माइल उड्न मनुष्यलाई आफ्नै पखेटा आवश्यक परेन; हवाईजहाजले सो सम्भव गराएको छ । हिँडडुलको समयावधि मोटर, मोटरसाइकलले घटायो । आँखा कमजोर हुँदैमा पढ्न-लेख्न रोक्नु पर्दैन, चस्माले सहयोग गर्दछ । जीवनयापन सहज र दक्ष पार्ने उद्देश्यले प्रविधिको खोज र चयन सुरु हुँदै स्थापित भए । मनुष्य इतिहासको विगत १ सय ५० वर्षमा प्रविधि परिष्कृत हुने क्रम सामाजिक र राजनीतिक परिवर्तनसित अन्योन्याश्रित रूपमा गाँसियो । प्रविधिले सामाजिक/राजनीतिक परिवर्तन सुरु गर्‍यो भने यी परिवर्तनसँगै प्रविधिको दक्षता बढ्न थाल्यो । वर्तमान विश्वको असमान आर्थिक र सामाजिक परिवेश प्रविधिको सहजता र प्रभुत्वता पनि हो : पश्चिमी समाज यस अर्थमा विकासशील मुलुकको तुलनामा अगाडि पुग्यो । यद्यपि प्रविधिका अपेक्षा नगरिएका प्रभाव पनि देखिएका छन् ।

प्रविधि र त्यसले सम्भव गराएको प्रचुर स्रोत प्रयोगमा आधारित जीवनपद्धति भने अब पश्चिमी समाजको वास्तविकता मात्र रहेको छैन । विकासोन्मुख मुलुकमा पश्चिमी जीवनपद्धति यापन गर्ने टापु भेटिन्छन् । यस्तो व्यवहारले समग्रमा विश्वमानचित्रको परिवर्तन क्रमलाई जबर्जस्ती बढाएको छ : असर हो वायुमण्डलको तापक्रममा वृद्धि एवं जलवायु परिवर्तन । अर्थात्, मानवीय क्रियाकलापले परिवर्तनका क्रममा वृद्धि भएको छ । वैज्ञानिकहरू यस्तै निर्क्योल गर्दछन् । यद्यपि सानो समूह यो निष्कर्षको विमतमा छ । सन् २००७ को बाली सम्मेलनमा वैज्ञानिकहरूको एउटा सानो समूहले आईपीसीसीले 'नतर्साउने विज्ञान' लाई स्थान नदिएको आरोप लगाएका थिए ।

जापानको होक्काइडोमा हालसालै सम्पन्न विकसित राष्ट्रहरूको शिखर सम्मेलन, अमेरिकी राष्ट्रपतिका पद प्रत्यासी बाराक ओवामा वा पूर्वउपराष्ट्रपति अल गोरको भाषण, विश्वव्यापी तापक्रम वृद्धिको मुद्दा सबैतिर स्थान पाएको छ । मुम्बई चलचित्रका सेलिब्रेटीहरू पनि विश्व तापक्रम वृद्धिबारे टिप्पणी गर्न थालेका छन् । सबै भन्दछन्- हामीले आफ्नो बानी-बेहोरा परिवर्तन गर्नुपर्दछ, किनभने यो सभ्यतागत दायित्व हो । दायित्व निर्वाह गर्ने क्रममा दुई चुनौती टड्कारा देखिन्छन् । पहिलो, प्रचलित वैज्ञानिक एवं परम्परागत तौरतरिका अपूरो बन्न पुगेका छन् । दोस्रो जलवायु परिवर्तनले भविष्य अनिश्चित पारेको छ । तसर्थ तौरतरिका यस्तै हुनुपर्दछ भन्न सक्ने अवस्था छैन । विश्वराजनीतिमा देखिएका उथलपुथल यही सङ्क्रमणका प्रतिविम्ब हुन् । आर्थिक, सामाजिक एवं राजनीतिक व्यवस्था सही दिशामा लाने संरचनाको खोजीमा भूमण्डलीकरणले 'समथल' पार्दै गरेको विश्वसमाज लागेको छ । नेपालमा हुँदै गरेका परिवर्तन यसै बृहत् प्रक्रियाकै तानाबाना हुन् ।

*मन्थन*को यस अङ्कमा संलग्न समीक्षाले परिवर्तनका पक्षहरू केलाएको छ । दीपक ज्ञवाली र कञ्चनमणि दीक्षितका समीक्षा क्रमशः पुँजीवादी यात्राको क्रममा आर्थिक उद्यमीको सिर्जना एवं अघिल्लो शताब्दीमा सो यात्राको क्रममा भोगिएका अनिकालका गाथा हुन् । पुँजीवादी यात्रा निरन्तर हुँदै गरेको वर्तमान कालखण्डमा मित्रराष्ट्र भारतको भूमिका चर्चा गर्ने पुस्तकको समीक्षा जयन्द्र रिमालले गरेका छन् । विश्वको सामाजिक विषमता न्यून गर्न सामाजिक उद्यमीले विभिन्न क्षेत्रमा गरेका सत्कार्यको विवरण समावेश पुस्तकको समीक्षा बालाराजु निकुले गरेका छन् । पस्मा दाहालले समीक्षा गरेका पुस्तक चलचित्रकर्मीको सिर्जना हो । नायक देव आनन्दको पुस्तकले बलिउड चलचित्र उद्योगको लामो कालखण्डको इतिहास प्रस्तुत गर्दछ ।

विश्वव्यापी परिवर्तनको समग्रतामा नेपाली समाज पुनर्संरचित हुने बाटोमा हिँड्दै छ । आ-आफ्ना स्थानबाट इमानदारीपूर्वक योगदान गरी अग्रगमनको कालजयी आधार सिर्जना गर्नु वर्तमान पुस्ताको दायित्व हो ।

प्रचार (मार्केट) गर्न, स्रोत सङ्कलन एवं सङ्गठन निर्माण गर्न, आइपर्ने बाधाहरूलाई हटाउन आफ्नो ऊर्जा र ध्यान केन्द्रित गर्दछ । अनि सुरुमा सीमान्तकृत रहेको विचार नयाँ मान्यता (पृष्ठ ३) नबनेसम्म त्यसको सुधार र विस्तार गरिरहन्छ ।" यो सिद्धान्तलाई जोड दिँदै पुस्तकमा लेखिएको छ, हरेक सामाजिक परिवर्तनका लागि एउटा प्रभावशाली उद्यमीको खाँचो पर्दछ र उसलाई साथ दिई सहकार्य गर्न हजारौँ तृण-मूल उद्यमीहरू । विश्वको स्थिति सुधार्न सामाजिक उद्यमीहरूको सङ्ख्या र प्रभावकारिता गुणात्मक रूपमा वृद्धि गर्नुपर्दछ र त्यसका लागि सामाजिक एवं आर्थिक सहयोगको ढाँचा निर्माण गर्नुपर्दछ भन्ने पुस्तकको पहिलो अध्यायको निष्कर्ष रहेको छ ।

हरेक सामाजिक परिवर्तनका लागि एउटा प्रभावशाली उद्यमीको खाँचो पर्दछ र उसलाई साथ दिन अर्थात् सहकार्य गर्न हजारौँ तृण-मूल उद्यमीहरू ।

अध्याय ३ मा ब्राजिलकी फाबियो रोजाको कथा समेटिएको छ । रोजा एग्रोनोमिक इन्जिनियरिङ विषयमा स्नातक हुन् । सिँचाइमा जीविका आधारित भएका गरिब किसानहरूको जीवनस्तर उकास्न आफ्नो नवीन कार्यद्वारा उनी सफल भएकी थिइन् । बिजुलीआपूर्ति नभएकाले पम्प चलाएर पानी तान्न सकिँदैनथ्यो र पानीविना अन्न उत्पादन हुँदैनथ्यो, किसानहरू गरिब थिए । रोजाले सिँचाइप्रणाली सञ्चालन गर्न विभिन्न अवधारणा अपनाइन् । सर्वप्रथम उनले धानलाई सिँचाइ गर्न पुग्ने भूमिगत पानी छ कि छैन भनेर पाल्मर्स नगरपालिकाको हाइड्रोजिओलजिकल सर्वेक्षण गरिन् । सतहभन्दा औसतमा २३ मिटर मुनि पानी भेटियो । पानी तानेर सिँचाइ गर्न सम्भव छ कि छैन भनेर परीक्षण गर्न एउटा साथीको सहयोगमा उनले रियो ग्राण्डे डो सुलको सम्बन्धित निकायबाट अनुमति प्राप्त गरिन् । परीक्षण गर्ने क्रममा उनले डिजेलबाट चल्ने प्रेसर पम्पको मद्दतले पोलिथिनको पाइप जमिनमा गाडेर पानी रहेको तहसम्म पुर्‍याउन सकिन् । प्राकृतिक चापले पानीलाई सतहभन्दा ४ मि. मुनिसम्म ल्यायो, त्यसपछि विद्युत् पम्पबाट पानी तानेर सतहमा ल्याई (पृष्ठ २४) । यसरी सुलभ मूल्यमा सिँचाइ गर्न सकिने भयो ।

निरन्तर प्रयासपछि उनले एउटा नगर विभाग स्थापना गरिन् । विभागले स्थानीय किसानहरूलाई धानखेती गर्ने नयाँ तरिकाहरूबारे तालिम दिने गर्दथ्यो । उनले किसानहरूलाई ऋण दिने संयन्त्र पनि स्थापना गरिन् जसले गरिब किसानहरूलाई ऋण लिएर खेत तयार गर्ने र सिँचाइमा लगानी गर्न सक्ने तुल्यायो । रोजाको यो सफलता यतिमै रोकिएन र पूरै ब्राजिलभरि सौर्य विद्युत्प्रणाली स्थापना गर्नपट्टि लागिन् । रोजाको यो प्रयास सबैतिर प्रख्यात भयो । सन् २००१ मा जेनेभास्थित सामाजिक उद्यमशीलतासम्बन्धी संस्था स्वाब फाउन्डेसनले उनलाई सम्मान गर्‍यो । उक्त फाउन्डेसनले विश्वभरि विशिष्ट सामाजिक उद्यमीहरूलाई सहयोग गर्दछ ।

अध्याय ४ का पानाहरू फ्लोरेन्स नाइटिङ्गेलका बारेमा लेखिएका प्रेरणादायी कथाले भरिएका छन् । नाइटिङ्गेल एउटी विछट्टै

प्रतिभाशाली सामाजिक उद्यमी हुन् । उनले आफ्नो जीवन नकारात्मक मान्यताहरूलाई ध्वस्त पार्न र नयाँ कुराको थालनी गर्न समर्पण गरिन् । एउटा व्यवस्था परिवर्तन गर्न र त्यो परिवर्तन संस्था एवं संस्कृतिमा स्थापित गर्न, गहन दृष्टिकोण, व्यावहारिक सिर्जनशीलता र ऊर्जाको दिगो स्रोत चाहिन्छ । व्यवस्था परिवर्तन भनेको स्वभाव, आकाङ्क्षा र व्यवहार परिवर्तन हो । पुस्तकका अनुसार उनीहरूको उत्प्रेरणा, एकचित्त भएर लाग्ने स्वभाव, काम वृद्धि केन्द्रित विचार र सत्यतामा अविचलित विश्वासजस्ता गुणले सामाजिक उद्यमीहरू परिवर्तनलाई अघि बढाउन सक्ने सही चालक हुन् (पृष्ठ ४६) ।

अध्याय ५ मा बिल ड्रेटनका बारेमा लेखिएको छ । ड्रेटन अशोका आन्दोलनका संस्थापक हुन् र सामाजिक उद्यमशीलताका प्रखर पैरवीकर्ता । २५ वर्षदेखि उनी यस क्षेत्रमा सक्रिय रहेका छन् । अर्को अध्याय चाइल्डलाइन १०९८ (दस-नौ-आठ) को बारेमा छ । यो केटाकेटीहरूका लागि समर्पित निःशुल्क हटलाइन हो । जेरु विलिमोरियाको अथक प्रयासबाट भारतमा यो सफल भयो । सुरु भएको पहिलो वर्षमा यसले ६ हजार ६ सय १८ कल प्राप्त गऱ्यो । ७० प्रतिशतभन्दा बढी कल केटाकेटी र युवाबाट आएको थियो भने पहिलो कल सडकमा बस्ने बालबालिकाबाट केही समयपछि, सम्बन्धित प्रौढ र मध्यम परिवारका घरमा घरेलु कामदारका रूपमा रहेका केटाकेटीबाट पनि कल आउन थाल्यो । सन् १९९७ मा पाएको यो प्रारम्भिक सफलतापछि विलमोरियाले चाइल्डलाइनलाई राष्ट्रिय स्तरमा विस्तार गर्ने योजना गरिन् । उनको योजना एउटा राष्ट्रिय बाल-संरक्षणप्रणाली स्थापना गर्ने थियो । उनले चाइल्डलाइनलाई सुरुमै एउटा राष्ट्रिय सेवाका रूपमा परिकल्पना गरेकी थिइन् । उनकै शब्दमा– "यसमा सरकारलाई सहभागी गराउनुपर्दछ भन्ने मलाई थाहा थियो र हामीलाई कागजात एवं तथ्याङ्क पनि आवश्यक थियो । तर पहिला हामीले यसलाई सत्य प्रमाणित गरेर देखाउनु आवश्यक छ" (पृष्ठ ८१) । चाइल्डलाइनलाई सहयोग गर्नु सरकारको दायित्व पनि हो । भारतमा चाइल्डलाइनको कामबाट के सिक्नुभयो ? भनेर सोध्दा जेरुले भनिन्– "एक लाइनमा भन्नुपऱ्यो भने त्याग्न सक्ने हरेक चीज आफूले चाहेजस्तो ठ्याक्कै नहुन सक्दछ । अरूले भनेको पनि सुन्नुपर्दछ । राम्रो कुरा के हो भने आफूले के चाहेको हो त्यसको चित्र होइन आधारभूत सिद्धान्त लिनुपर्दछ ।"

माथि उल्लिखित प्रेरणादायी विवरणजस्तै पुस्तकको अन्य भागमा आशाका कथाहरू समेटिएका छन् । पुस्तक पढ्दा पाठक सामाजिक उद्यमशीलताको शक्तिमा पूर्ण रूपले डुब्न पुग्दछ । हङ्गेरीका एरसेव जेकरसको कथा पनि मोहनी लगाउने छ । उनले अशक्तहरूलाई सहयोग गरेका थिए । ब्राजिलका चिकित्सक भेरा केर्डिरियोले स्वास्थ्य सेवाप्रणालीको सुधार गरेका थिए भने संयुक्त राज्य अमेरिकाका जे.बी. स्रामले कडा मेहनतपश्चात् कैयौँ गरिब परिवारका युवाहरूलाई कलेज पुऱ्याए । एउटा अध्यायमा भेरोनिका खोसाको बारेमा लेखिएको छ । ३७ वर्षदेखि नर्सिङ सेवामा संलग्न खोसाको कथाले एचआईभी/एड्सले आक्रान्त दक्षिण अफ्रिकाको भविष्यबारे चित्र प्रस्तुत गर्दछ । सुरुमा खोसाले एचआईभी/एड्सको समस्या कति ठूलो होला भन्ने आधारभूत प्रश्नको जवाफ खोजिन् । जवाफ कसैलाई थाहा थिएन । त्यसपछि उनले एउटा प्रश्नावली तयार पारेर विद्यार्थी, नर्स र सामाजिक कार्यकर्ताहरूलाई समेटेर उक्त प्रश्नावली भरिन् । सन् १९९५ मा खोसाले जागिर छोडेर यस समस्याबारे केही गर्न आफूलाई संलग्न गराइन् । उनकै शब्दमा "म केही गर्न सक्दछु । म मद्दत गर्न सक्दछु । मानिसहरूलाई कुकुर मरेजस्तो गरेर मर्न दिनु हुँदैन भन्नु समस्या देखेर गरिने भावात्मक प्रतिक्रिया थियो । वास्तवमा केही गर्नु जरुरी थियो ।"

भारतका जावेद अविदीले अशक्तहरूको अधिकारका लागि लडे । भारतमा अशक्त व्यक्तिहरूलाई रोजगारीको प्रवर्द्धन गर्न प्रमुख भूमिका खेल्ने एउटा स्वतन्त्र सङ्गठन चाहिन्छ भन्ने उनको सोच थियो । त्यहीअनुसार उनले 'नेसनल सेन्टर फर द प्रमोसन अफ इम्प्लाइमेन्ट फर डिसएबल्ड पिपल' नामक संस्था स्थापना गरे । उनले अशक्त व्यक्तिसम्बन्धी ऐनअन्तर्गतका व्यवस्थाहरू (उत्तरदायित्वहरू) पूरा गर्न सरकारलाई निरन्तर दबाब दिइरहे । परिणामस्वरूप अहिले भारतमा हजारौँ अशक्त व्यक्तिहरू उच्च सरकारी पदहरूका लागि प्रतिस्पर्धा गर्न सक्दछन् । अर्को कथा हो संयुक्त राज्य अमेरिकाका जेम्स ग्रान्टको । सन् १९८० देखि उनको मृत्यु नहुन्जेल (सन् १९९५) सम्म ग्रान्ट युनिसेफको प्रमुखका रूपमा कार्यरत थिए । उनले सबै ठाउँका बालबालिकालाई प्राथमिक स्वास्थ्यसेवा उपलब्ध गराउनुपर्ने सोच राखी विश्वव्यापी अभियान चलाए ।

बर्नस्टेइनको निचोड छ, व्यापारी र सामाजिक उद्यमी उस्तै प्राणी हुन् । उनीहरू समस्यालाई उस्तै तरिकाले हेर्दछन् । उस्तै प्रकारका प्रश्नहरू सोध्दछन् । स्वभाव र क्षमता पनि फरक नहुन सक्दछ । उनीहरूबीचको भिन्नता भनेको दृष्टिकोणको हो ।

सामाजिक उद्यमीहरूका बारेमा पढिसकेपछि पाठक उत्सुक हुन सक्दछ– सामान्य विचार लिएर अनवरत कार्य गर्ने यी महिला र पुरुषहरूका साझा विशेषताहरू के-के हुन् ? बर्नस्टेइनले अध्याय १८ मा सफल सामाजिक उद्यमीहरूका विशेषताहरूबारे छलफल गरेका छन् । ती विशेषता वा गुणहरू हुन्– स्व-सुधार गर्न तत्पर, श्रेय बाँड्न तत्पर, स्थापित संरचना भङ्ग गर्न तत्पर, अनुशासनसम्बन्धी सीमापार गर्न तत्पर र शान्तपूर्वक काम गर्न चाहने । अर्थशास्त्री जोसेफ ए. सुमरको विश्लेषणअनुसार, सामाजिक उद्यमीहरू फाइदाबाट उत्प्रेरित भएका हुँदैनन्, उनीहरू आफ्नै निजी राज्य पत्ता लगाउने इच्छा, प्रतिस्पर्धात्मक लडाइँ जित्ने चाहना र सिर्जनाको आनन्दद्वारा प्रेरित हुन्छन् । त्यसो हो भने, सामाजिक उद्यमी र व्यापारी उद्यमीबीच के फरक छ त ? यसको जवाफ हो नीतिशास्त्र । उनीहरूले गरेको कामप्रति प्रेरित हुने नैतिक गुणको विचार नगरी सामाजिक उद्यमीहरूका बारेमा कुरा गर्नु अर्थहीन हुन्छ । अन्त्यमा, बर्नस्टेइनको निचोड छ, व्यापारी र सामाजिक उद्यमी उस्तै प्राणी हुन् । उनीहरू समस्यालाई उस्तै तरिकाले हेर्दछन् । उस्तै प्रकारका प्रश्नहरू सोध्दछन् । स्वभाव र क्षमता पनि फरक नहुन सक्दछ । उनीहरूबीचको भिन्नता भनेको दृष्टिकोणको हो ।

यदि तपाईंसँग विचार छ, उक्त विचारले परिवर्तन ल्याउने प्रतिबद्धता र साहस छ भने आफ्नो विचारलाई परिमार्जन गर्न बर्नस्टेइनको पुस्तक सहयोगी हुन सक्दछ । सौभाग्यवश, नेपालमा पनि सामाजिक उद्यमी र अशोका फेलोहरू छन् जो देशका युवाका लागि प्रेरणाका स्रोत हुन् । नेपालका सामु थुप्रै चुनौती छन्, तर त्यससँग जुध्न सामाजिक उद्यमीहरूको प्रयास उपयोगी हुन सक्दछ । ■

kjf~rn ljZjljBfnoaf6 ;DaGwgkf|Kt sfbDa/L snhsf ;fdflhs :jo;jL
ljefu kdv afnf/fh lgsn ;g @))^ df gb/NofG8sf jfulgug
ljZjljBfnoaf6 ;fdflhs lj1fgdf ljBfjfl/lw u/sf 5g .
nikku@yahoo.com